

هەفرىكا جفاكى د رۆمانا "بوھژىن" يا (نافع ئاكرەى) دا - بە شى ئىككى وەكو نمونە

پ.ه.د. زوزان صادق سعيد، كۆلپزا پەرودەدا بنیات، پشكا زمانى كوردى، زانكۆيا دەھك، هەرتا كوردستانى-عێراق

كورتى:

هەلبەت رۆمان ب گشتى دەرىزى ژ كەتوارى دكەت ب هەمى باشى، خرابى، خوشى و نەخوشىن خۆيىن ژيانى فە و ب چافى كامبەركا هونەرى و نەدكەت. رومانئىس هەلەدەت هەمى وان هیلين ژيانى بکەتە باهەت دناڤ رۆمانا خۆ دا و ب سادەترىن شىوە وان هیلنا بکیشیت ئەوین و نەكەت رۆن بەرچاف بکەت و ئەو نەپىننىن فەشارتى ژ زار دەفنى هەندەك كارەكتەرا ئاشكرا بکەت.

رۆمانا "بوھژىن" يا رومانئىس "نافع ئاكرەى" بە شى ئىككى بەحسنى وى جورى هەفرىكى دكەت ئەوا مروىڤ ژ بۆ بەردەواميا ژيانى دكەت، بەحس ل وى سەردەمى دكەت دەمى ئوروستوكراتىيەت و هەبوونا چىنايەتەي دناڤ جفاكى كوردى دا هەمى سنورىن مرقابەتەي بەزاندىن و سەستەما ئاغا و نەرىتەي جفاكى بووینە ئەگەر بۆ مرنا خەوینن كەسین هەژرا و رىگى لىكرتن ل ژيانى، لەوما كارەكتەرىن رۆمانى جار ژ هەفرىكا جفاكى بەرەف هەفرىكا خۆدى (الذات) چوونە و جار رى دگەل دەوروبەرىن خۆ شەرەنچ كرىە، هەروەسا فاكەتەرىن سەرەكى يىن پەيدا بوونا هەفرىكىن جفاكى دزفەنە بارودوخىن ئابورى يىن لاواز و نەبوونا پارە و داهاەتەكى گونجای بو ژيانى، لەوما تاكەكەس دى پەنايى بەتەبەر هەندەك رىكىن نەدورست يان يىن دەركەتى ژ داب و نەرىتا ئەوا فاكەتەركە دىتر يىن هەبوونا هەفرىكا يىن دەپتە هەبوونى؛ چونكى دەميانا چەسپاندا وان نەرىتان دا گەلەك كەس دبنە قوربان و ئەو كەسین ئەو نەرىت دانايىن - دىت دەرژەووندا وى دايت - لەوما نەجىبەجىكرنا وان نەرىتا دىسان ئالەكى دى ئەو ژ پەيدا بوونا هەفرىكىن جفاكى. رومانئىسى رۆمانا "بوھژىن" ئەو لایەنە ژ پەنەكرىە ئەوا زویرە يا ژيانا مللەتى كورد گریدای وى كەسىن ئەوژى گریدانا هەفرىكى دگەل هەستە نەتەو وى و هەبوونا رىكخستىن نەپىنى دناڤ جفاكى دا.

پەپىن كلىي: هەفرىكى، مەلەننى، چىنايەتى، شەرەنچ، داب و نەرىتەي جفاك، هەژارى، دەستەلانا ئاغا و پەگا، دەره بەگاتى.

پىشەكى:

- كرنىكا باهەتى:

هەلبەت بەرەفەهيا سنورىن رۆمانى دنازىتە وى چەندى كۆ چەندىن فەكۆلېن و باهەت لىسەر ئىك رۆمان بىن كرن، چونكى دىتتا خاندەفانا بۆ هەر رۆمانەكى ژ هەفدوو جودايە، كرنىكا هەلپزارتا فى باهەتى (هەفرىكى دزۆمانا بوھژىن/ بە شى ئىككى) ژ ئەنجامى وى خاندنى هاتىە ئە و فەكۆلەرى ب دىتەكا چۆرەرگر و دىتتا وى بىشا گونجای يا هەبوونا هەفرىكىن جفاكى دناڤ كۆمەلگەها كوردى دا. هەروەسا وەرگرتنا ئىك جورى هەفرىكى دەركەهەكە بۆ فە كۆلېنكرن ل جورىن دىتر لى ب هەندەك تىروانىننى دىتر، ئەفە و ژبلى تاكو نوکە بەحس ل باهەتى هەفرىكى دناڤ رومانى دا ب فى ناڤى زىق نەهاتىە كرن لەوما فەكۆلەرى ب فەر دىت فى فەكۆلېنى ب پراكتىك فە بەرەفەكەت.

- ئەگەرىن هەلپزارتا باهەتى:

ئىك ژ وان ئەگەرىن فەكۆلەر پالداى وەرگرتنا فى باهەتى ئەو نەبوونا فەكۆلېنى كوردى دڤى بىياى دا ژ لایەكى فە و فەراموشكرنا فى رومانى ژ لاینى فەكۆلەران فە ژ لایەكى دىتر. هەروەسا هەبوونا نمونىن گونجای و ژهەرى يىن هەفرىكىن جفاكى كۆ باهەتەكى باش بووینە بىتتە ئىسىن بۆ پتر دەولەمەندكرن و مفا وەرگرتن ژ لاینى خاندەفان و تايەتەندافە.

هەفرىكا جفاكى وەكو جۆرەكى سەرەكى ژ وى دابەشكرنا بسپۆر و تايەتەندىن بوارى كۆمەلناسى دەستىشانكرى، ئامازە ب وان بنەمايان كرىنە ئەوین دبنە ئەگەر بۆ پەيدا بوونا وان شەر و پەفچوونا دناڤەرا تاكىن جفاكى چ دگەل خۆ يان دگەل دەوروبەرىن خۆ، ئەف زەمىنە سازىە بۆ ئىسىرىن ئەدەبى ژى دەلێڤەكا گونجايوو تىدا وان هەمى كىشئىن كۆمەلەيەتى ب شىوەكى هونەرى بەرچافبەكە پىنخەمەت فەدیتنا چارەسەرىن بو وان دوخىن هەفرىك.

ئەف فەكۆلېنە لىسەر بنىاتى دوو بەشا هاتىە ئىسىن، بە شى ئىككى گریدای تىگەهى زارافى هەفرىكى يە و تىدا ئامازە ب لایەنى زمانى، زارافى، فەلسەفى يىن هەفرىكى دەپت كرن و د لایەنى فەلسەفى دا رەهەندىن هەردوو فەلسەفین (هەبوون و ماركسىيەتى) هاتىە وەرگرتن.

دەبىتى دووى دا باس ل ساخاەت و بەرەستەبوونا جۆرىن هەفرىكى هاتىە كرن، تىدا جودا جودا ئامازە ب ساخاەت هەفرىكى و ئەگەرىن پەيدا بوونا وى و جوىرىن هەفرىكى هاتىە كرن و دەهەمان دەمدا دڤى بەشىدا پراكتىزە كرن لىسەر رۆمانا "بوھژىن" لىوېڤ پىدڤىاتىا فە كۆلېنى هاتىە ئەنجامدان.

- ريتازا فە كولينى:

ئىك نىنن وى دەمى دىن ھەفرىكى دوستىت (عبدالله واخرون، 2018، 27). ئانكو ژ ئەنجامى وان ناكوکين لسەر باهەتەكى ھەفرىكى دوست دىت، ھەرچەندە لىك نىزىكى يا دگەل زارافى مەلەلانى يا ھەمى لى دىبارى جىتەجىكرنى دا دوزمانىن يىانى دا ھەر ئىك دىچارچوقەكى دىباركى دا بىكار دەھىت.

لدويف پىدقيا تىنا نىف و نىشائىن فەكولينى وئەو ھەم رومانى ھاتى پراكتىزە كرن فەكولەرى پەنابىرە بەر بىكارىنانا مېتودا رەخنا جىككى، داکو پتر دەلېشا شىكاركرنى ھېت رەخساندن.

بە شى ئىككى: تىكە ھى زارافى ھە فرىكى

1- جە مەكى ھەفرىكى ژاينى (زمان و زارافە ى) فە:

پەيھا (ھەفرىكى) دىفەرھەنگىن كوردى دا مېنا (فەرھەنگا سىپىرىز) زارافى (نزاع) ب دوو پە يھا بىكارھاتىە ئەوژى: النزاع: لىككەفتن. النزاع: شەر. وەسا دىبارە كو زارافى (الصراع) دىھەمان فە رەھەنگا ئامازە پى نەھاتىە كرن، چوئىكى (نزاع) بەرامبەر وئ و ئاتانى ب فى شىوھە: "النزاع" پى خەلكى پىنكارا بەردەت. (دوسكى، 2008، 720). كەواتە (نزاع) ژ ئەنجامى فىككەفتن دوو جەمسەرىن ژىك جودا دوست دىت كو چ سازان دناقبەرا واندا نىنە، بەلى ھەفرىكى ئەوشەرھەنخە ئەوا ژئەنجامى ژىكجودا پى دىھەبوونا ھزر و پالدىراندان پەيدادىت. دىفەرھەنگا كومانجى دا ((مەلەلانى بەرامبەر ھەقبەركى، ھاوبەركى)) (محمد على، 2008، 766) ھاتىە بىكارىنان و بەرامبەر پەيھا ھەفرىكى ((لەبەر راوستىيە دا ھەكى بىكەن، يەك كاركرن)) (عائشە محمد على، 2008، 817) بىكارىنە. ھەر وەسا دىفەرھەنگ عەرەبى دا مېنا (اللغة العربية المعاصرة) دا ھاتىە: ((ھەفرىكى: ھەفرىكى ھەفرىكى و مونا فسى خۇبە، شەر، شەر دەف، ھەفرىكى نەوھىان يا بەردەوامە، ئە وئ دەھفرىكى ژاينى دا، ھەفرىكى لسەر دەستەھلاتى)) (عبدالله واخرون، 2008، 1289). كەواتە روون دىت كو ھەقبەركن دىبار و دوخەكى نەئاسا پى دا ب مەرەما بدەستەھئىنانا وئ تىستىيە ئەوئ بوو پە جى شەر نەخى چ دناقبەرا دوکەسان يان زىدەتر يان دناقبەرا مروفى ب خۇ وئەو ئارمانجىن ھەولەن گەشتى بو دەت.

ژ بو پتر ئاشنا بوون لسەر پەيھا ھەفرىكى وئەو شلوقە كرىن زمانى و زارافەى وچاوەنیا پىادەكرنا وئ دىياقەن ئەدەبى دا، دى ب شىوھەكى دەرىنكرى ب فى ئاواي پىت.

أ- ژ لا پى زمانىشە:

ھەلبەت ئەو زارافىن ب فى شىوھە بەرفەرھەن خۇ دناف ھەمى بواندەبەنە خارى، دىنە جى روەستەندى ژ لاين بسپور و تاپە تە دنافە ب تاپەت شلوقەكارىن زمانى و زارافەى، داکو پتر رەھند و ئاراستا وى زارافەى ھېتە روكرن و پاشى دىنە بەرپەرەكى نىف ئامادەكرى بو فە كولەران ھەر ئىك دىياقە خۇ دا.

ھەفرىكى ژ وان زارافا ھەمى جى خۇ د ھەمى جومكىن ژاينى دا دىق و بوو پە باھەتى روزانە د ھەمى بىافاندا: ئىكەم جار ئەف پەيھە بىكارھاتى دقور ئانا پىروزدا بوو پە [سَعْرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَتَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى كَأَنَّهُمْ أُجْمَزٌ تَحُلُ حَاوِيَةً] (سورە الحاقە، ۷) دىق ئاھەتى دا پەيھا (صرعى) ب راما نا بەھفچوون تاكو ئىخستىئە ئەردى دەھت، دىباردەت كو ھەفرىكى دىق دوخى دا ژ سنورئ شەر دەف دەرکەفتىە و بەرەف بىكارىنانا جەستەمى چوونە، لە و ما ھەر چ و ئاھەتك بو فى زارافەى دژىدەرىن زمانى و زارافەى دا ھېن گوتن دىق فەرتىزافى سەرۆكائى پىت.

دىفەرھەنگا (الصراح والوسيط) دا ھاتىە: (("اصطرع" القوم: تصارعوا. (تصارع) الرجلان: حاول كل منهما ان يصرع الاخر)) (الجوهري، 2005، 587). ھەلبەت ب ھەمان شىوئ فەرھەنگا بەرى خۇ ھاتىە لى دىقېرىدا پتر فوكس ئىخستىئە سەر ھەفرىكى دناقبەرا نەتەوھەكى دا يان دناقبەرا دوکەسان كو ھەر ئىك ژ وان ھەفرىكى لسەر پى دىت دكەت.

دىياقە ئەدەبى زى دا دىھەمان فەرھنگ (اللغة العربية المعاصرة) دا ھاتىە كو ھەفرىكى: ھەفرىكى وژىك دوورکەتنەكا رون و بەرچاقە دناقبەرا كارەكتەرو وان ھىزىن بەشدارى كارى دراما و ئاشوپى دىن نەخاسمە ئەو ھەفرىكى كارىتكرنى لسەر گرپى دگەل فىككەفتن ئارمانجا دكەت، كو دئەنجامدا دىتە ئەگەرى شەر يان ھەفرىكى دناقبەرا گرپەكى دا بەرامبەر ئاراستەكى كو دقەت لسەر وئ گرپى يان وئ تاكى بسەرکەفت (عبدالله واخرون، 2008، 1289). دىباردەت كو دكارى ھونەرى دا ھەفرىكى گرپى ئالوز دكەت؛ چوئە ئەو بىرا سەرەكى يا ھارىكارا روودائىن روومانى يان چىروكى يان ھەر كارەكى درامى يە لەوما زى ھەر چەند ئاگرى ھەفرىكى خوشىت و شەرەنج دناقبەرا كارەكتەراندا زىدەھت گرئ پتر مەزن دىت و بەرەف گوپىتكا كارى دچىت و پاشى بەرەف ژوردانىيا چارەسەرىن

ئىسىلئىن ئىسىرىن مە پىن ئەدەبى زى چ شەر يان پەخشان دوىر نەكەتىنە ژ دىمەن ھەفرىكى ئەگەر چ نەھت و ئى ھەفرىكى د پەقەن واندا يا رەنگە دای چ بشىوھەكى راستەوخو يان نەراستەوخو- جى تىبىن پە كودزورە يا زوىر يا فەرھەنگىن زمانى و زارافەى دا بەھس ل زارافى (صراع و نزاع) ب شىوھەكى ژىك جودا ھاتىە كرن، (نزاع) لدويف دىتە (ويلموت و هوكر 1991) ((ھە فرىكەكا كرادارى يە دناقبەرا دوو لایەناندا يان پتر، ھە ر لایەنەك ژ وان ھزر دكەت كو ئارمانجىن وى دگەل لایەنى دى ناگوئىت)) (عبدالله واخرون، 2018، 27). وەسا دىبارە كو ئەگەرى سەرەكى پى ھەفرىكى نەگوئىناندا ھزر و پىرسىپا يە. وھندەك بسپور نافرۇكا ھەفرىكى ب گەھشتنا ئارمانجا فەگرىدن وەكى (مېتشل 1981) دىار دكەت كو (ھەر دوخەكى دوو لایەن جىككى ھزرىكەن كو ئارمانجىن وان وەكى

ب فنى واتاينى دھىت كۆ ((دوخەكى دوولېي و نەرازيبوني يە ئەوا دناقبەرا تاكە كەسان يان گروپەكى دا پەيدا دىت ژ بەر وئ ھەفېشكيا ھاوتەرب دەھبون و گەھشتنا ئېك ئارمانجى دا)) (المغربي، 1994، 312). دريار دىت كۆ ھەفېر كى ديار دەك سروسى ياكى ھەبونى يە د ژيانا مروف و مروفايەتېن دا و ژ ئەنجامى ژىكچوودا بونا ئارمانج و پرنسىيا پەيدا دىت. سەرەراى فنى چەندى فەرھەنگىن ئەدەبى ژى د چارچوونى ئەدىياتا دا ديار كى، كۆ ((ھەفېر كى دناقبەرا نەوېن ئەدەبىدا لئور ئەنجامدا كارى ئەدەبى و ياسا و دىتېن ھونەرى يە، و ئەف ھەفېر كى دناقبەرا كەفن و نوپاندا شەرعە تا خۆ ژ بېشكەفتنا مېژونى وشەپولېن وئ وە ردگىت...)) (علوش، 1985، 134). كەواتە ھەفېر كى دھەر چ بوارەكى دا ھېت دىت بىنەماين وئ دى لسەر دۈبەرەكې بىت دناقبەرا دو جەمسەرېن ھزر و بېرېن ژىك جودا دھەمى بىنەماين خۆدا.

2- زارافى ھەفېر كى د بىياڻى فەلسە فى دا:

وھى ھاى ديار كى كۆ ھەفېر كى دناقبەرا دوو لايەنا دا، لەوما بىندى يە نامادە كى بو بېشوازي كىن و چاوەنيا وەرگىن و قەبىل كىنا وئ ھەفېر كى ھېت كىن. ئىكەم فەيلەسوفى زارافى ھەفېر كى بكار ئېناى فەيلەسوفى يونانى (ئېمپوكليس) خودانى تيورا ھەر چار رەگەزا (ئاف، ئاخ، با، ئاگر) ياكى بېكەتەيا عەردى و گونجاندن دناقبەرا قان توخادا ئەگەرە بو دۈر كەتتى ژ ھەفېر كى ددەھمان دەمدا بونونا گونجاندن. وئەفەبە ھاو كىشا بېكەتەيا ياكى وان دەر ئەنجامى وئ ھەفېر كىن دوم درېژن - ھەلبەت ئەف جورە باھەتەى د چارچوونى فەلسەفا (ھەبونى) دا پتر دھىتە دىت- ئاكو ئەو فەلسەفېن پترى ھەميا ئامازە ب شېوہ و شىوازى ھەفېر كى ددەن دقان بياڻىن فەلسەفى دا ديار دىن:

أ- فەلسەفا ھەبونى دا:

وھو رىبازەكە فەلسەفى توخىيېن وئ بىتنى د وى سنورى دا نە راوہستايە، بەلكو گەھشتىبە بوارىن ئەدەبى ژى و ژ بۇ پىادە كىنا وان ھەمى پرنسىپ و ئارمانجىن رىيازى قىياى ئەدەبى چىرۆكى وھو كۆ زەمىنەكا خۆشبوو بۇ بەرجەستە كىن؛ داكو پتر رفېشتە و بىنەماين سەرەكى و رەسەن ھېتە ديار كىن. دەستېنكا پەيدا بونونا فنى رىيازى لسەر دەستى فەيلەسوفى دانباركى (كېركارد) كۆ ب رىكا چىرۆكى قىياى بېر و بوجوونېن خۆ بىن فەلسەفى بەلاڻبەكەت (البدوي، 1984، 326). ھەلبەت پىادە كىنا ھزرىن بونگەراى باھەت ھەفېر كى ژى ب خۆ فەدگىت نەخاسەمە ئەگەر دەستېنكى لسەر چىرۆكى ھاىتېتە بەرجەستە كىن و چىرۆك ب خۆ لسەر بىياڻى رەگەزى ھەفېر كى دھىتە ھەبون و گەشە دكەت. (سارتر) وھو كۆ لايەنى ھەفېر كى ھەفېر كى بەرامبەر پەيدا بوو كۆ ھەلگىن ئاراستەكا ئىلحادى بوو و نە بىتنى دپەرتوكا خۆ دا (الوجود والعدم) دا ئەف بوجوونە ديار كىنە بەلكو پەنايا پىادە كىن وى برىبە بەر ئەدەبى فەگىران و شانوبى ژى وئەف چەندە ب شىوہەكى ئاشكرا دھىتە دىت (سارتر، 1964، 11، شىا، 1986، 131).

رىكېن دگىت. ئەف وئى دناقا دراما و كارىن ھونەرى دا دھىتە دىت رەنگەدانا ژيانا راستەقېنەبە جىكى مروف چ دگەل خۆ يان دگەل دەور و بېرېن خۆ ھەردە م د ھەفېر كى بەردەوام دا.

ب- ژ لايىن زارافى:

ھەفېر كى وھو كۆ ديار دەك رەفتار كىن دھىتە ھىمارتن و دوو جەمسەرېن ھەمى وئىك باھەت و ھەردو جەمسەر نافرۆكا باھەت ھەفېر كى دزان ئەفقا ئەف ھەفېر كى دناقبەرا مروفى و خودى مروفى ب خۆ دايت يان دناقبەرا مروفى و كەسەكى دى يان گروپە كى يان دناقبەرا نەتەوہ و نەتەوہكا دىت دا بىت. زوربە ياكى وان ژىدەرېن ئەف ئىدبە مە شلوفە كى و ب گىكى وە رگىتى ژىدەرېن دەروناسىنە وھى فرۆيد كۆ دچارچوونى غەرزىن مروفى دا بەھسكەبە وھى پەرتوكا وى (الغريزة والثقافة)، چىكى وھو رەفتار دگەل دەروونى مرفى دھىتە كىن و ھەر كىر يارەكە دھىتە ئەنجامدان ژى ئەو كىر نيا دەروونى يە ئەوا ھەمى مروف ھەلگىن ووى كەسى بەرەف ھەفېر كى و شەرەنخى دېتە چ دگەل خۆ يان دەور و بېرېن خۆ، ژبەر تىكەلبوون و بەر فەرھىيا زارافى دىت و بوجوونېن جودا بوو ھاىتېنە كىن.

(محمد قاسم القريوتي) ئامازە دكەت كۆ ھەفېر كى ((كىر يارەكا كارلىكى ياكى جفاكى يە دناقبەرا دوو لايەنان يان پتر، ژ وئ چەندى دەستېندكەت دەمى لايەنەك دىتە رىكەر بەرامبەر ئارمانجىن لايىن دىت و ب فنى ئاواى ھە سىكىر ب توندى وئ ئومىدىن دھىتە كىن وئەف چەندە دىتە ئەگەر بو وەرگىتتا ھەلو بىستە كى كۆ دچارچوونى ھەفېر كى دا دھىتە دىت و ھىدى ھىدى بەرەف كەشە كىن دچىت ئاكو دگە ھىتە گوبىتكى)) (القريوتي، 2009، 258). ديار دىت كۆ ھەردەمى لايەنەكى ئاستەنگ بەرامبەر ئارمانجىن لايەنەكى دىت پەيدا كىن دىت بىتە ئەگەر بۇ پەيدا بونونا شەر و ھەفېر كى. و گەلەك جارا ھەبونو مونا فەسى دناقبەرا ھندەك كەساندا ژ بىخەمەت ئىك ئارمانج دىتە پالدر كۆ ئەو مونا فەسە گەشە بىكەت و بچىتە دچارچوونى ھەفېر كى و شەرەى دا. ئانكو رىكەرتن بەرامبەر ئارمانجىن ھەفېر كى چ لسەر ئاستى كەساھەتى بىت يان لسەر ئاستى نەتەوايت ھەفېر كى پەيدا كىن. ژبەر وان شلوفە كىن ب فنى زارافى ھاى كىن ھندەك نمونە ژى بەرچاڻ بوونە ((ھەفېر كى ژئەنجامى فېككەفتنا بەرژە و ھندىيا پەيدا دىت و دىتە ئەگەرى دا بەشبوونا جفاكى لەوما ژى ھەفېر كى ئەگەرى ژىك دوور كەتتى يە، سى نمونىن سەرەكى وھو كۆ جۆر بو ھاىتېنە دانان ئەوژى: شەر، بارىكەن، گەتوكوكى)) (عبدالكاڻى، دت، 263). ھەر چەند دىت و شروفە كىن بو ھەفېر كى ھېن كىن باھەت سەنتەرى دى ھەربەر ژەو ھندى و تىكەدانا وان بىت.

ژبەر تىكەلبوونا زارافى ھەفېر كى (Conflict) دگەل زارافى شەر يان ھەفېر كى (dispute) فەكولەر و بىسپور نەشايەنە وان ھەردو زارافا ژىك دورور بىكەن، بەلكو نىزىكى دناقبەرا ھەردووكا گەلەكا لەورا ژى ھەردو زاراف ب ھەفرا و بۇ ئىك ئاراستە دھىتە شلوفە كىن و دزوربەيا وان فەرھنگ و ئىنساىكولوپىدىيا بىن كىر نىداى زارافان ب ھەفرا ھاىتېنە بەھسكەن و دناقبەروكا خۆ دا

بۇ ھەبوونا ھەفرىكا ب تايەت دناقبەرا ھەردوو تەخىن سەرەكى (پروپوليتارىيا) بۇر جوازى تى) كۆ ئەو دىنەمويى لئاندا مېژوويى يە و دەھمان دەمدا فاكئەرى گھورينا بارودوخىن ئابوورى و روشنىبرى و سىياسى ددەستى وان ھەردوو چىنادايە ، لە وما (تېورا ھەفرىكا جفاكى وەكۇ كارفەدانەكى بوويە بەرامبەر تېورا ئەركى ئەوا رزديى دئىخىتە سەر وان فاكئەران ئەوين جىگىروويى دناف جفاكى دا پەيدادكەت بەرامبەر فنى چەندى ھەمى وان بەپايان فەراموش دكەت ئەوين بناقى ھەفرىكا بەرژەندىا دئارمانجىن تاكەكەسى دناف جفاكى دا دەيتتە نىاسىن) (فصل و محمد، 2019، 383). ديارديت كو دابهشكرنا ئەركا لسەر تاكىن جفاكى فاكئەركە بۇ ھەبوونا ھەفرىكا نەخاسمە دابە شكرنا ئە گەرىن بلند و زمندا. بەلى ئەوا ماركسىيەتى پى مەرەم ئەو ھەفرىكا چىنەيتى ئەوا جفاكى دابەش دكەت لسەر بنەمانى دەولەمەند و ھەژارا ھەلبەت تاكەكەسىن ھەژار وەكۇ ئەركىن چوپك پى دەين بەخشىن وب دەست دكەفن مينا: خزمەتكار، جوتيار، كرىكار... و تاكىن دەولەمەند ھەولادەن وى چىنى ئىستغلال بكن بۇ مەرەم و كارىن تايەت لەورا ((ھە فركى بوويە ساخالەتە كا سەرەكى يا ژيانا روزانە يا تاكىن ھەر جفاكەكى؛ چونكى ھەر تاكەكە ھەولادەت بارى ژيانا خۇ خوش بكتە و بەرژەندىن خۇ بپارتىزىت)) (عبدالله، 1999، 21). لدهف ماركس ديارديت كو سىستەمى

ملكیةتى ژیدەرى ھەمى خراى و نەخوشىن جفاكى يە لەوما پىدقى بەيتتە گھورين ب ستسەمەكى كو ملكیةتەكا ب كۆم يا ھەبوونا ئامبرو كەرسىن بەرھەمىنانى بەيتتە قەرەبووكرن داكو يەكسانى و دادبە روەرى دناف جفاكى دا بەلاقبىت.

و ھەسا ديارديت كو ھەبوونا ھەفرىكى دناقبەرا جفاكى و گھورينىن جفاكى مفايەكى گشتى بۇ وان پەيدادكەت؛ چونكى ھندەك دەروازىن سەرەكى بۇ فەخواندن لسەر كۆمەلگەھى فەدكەت مينا ھەبوونا سامان ھىز و دەستەلانق كو رزديا فى دەرگەھى دكەفیتە سەر دوو جەمسەر ژ لایەكى فە سەرەوت و سامان وژلايەكى دیتەر فى ھەبوونا ھىزى و دەستەلانق ئانكو ھەردوو جەمسەر ب ھىزا خۇ داپوشىنى لسەر تەخا پروپوليتارىيا دكەت.

ئەگەر فى بىياقى لسەر كارىن ئەدەبى و چاوانيا پىادەكرنا فى ھىز و دەستەلانق دناف تىكسىن چىرۆك و رۇمانا دا پىادەكەكىن دى ديارديت كو ئەوتىكسىن دەيتتە ھىسەن ھندەك ژ وان ب شىوەكى ئاشكرا دەربىرى ژ وى ھەفرىكا چىنەيتى دكەت ژ لایەكى فە وژلايەكى دیتەر ھەفرىكا تاكەكەسى دگەل خودى خۇ يان ئەو بارویدوخىن ئابوورى بىن سەخت، لەورا بىياقى ئالوزكرنا گرىيا رۇمانى يان چىرۆكى بۇ شىسەرى يا بەرفرەھە و دىشیت ئەو ھىزا وى/وى دقیت بەرجستەبكتە و روودانا ھە فركى ژ چرىسكەكى بكتە گورىكا بلند وپاشى وى گورىن ب ھندەك روودانین دیتەر ب فەمرىتتە. ئەگەر ب شىوەكى ئەدەبى گرىدان دناقبەرا ماركسىيەتى و بىياقین ئەدەبى دا بەيت كرن دى د وى دىتى دا ديارديت ئەوا ماركسى دياركرى ((جفاك ژ دوو سترآكچەرىن سەرەكى پىكەھىت ئەوزى: سەرخانە كو بەتین ھىز و بىر، داب و نەرىت، بەپاين مرؤفى و سىياسى و رەشتى و ئاينى. و ژىرخانە كو بەتین وان دەزگەھىن ئابوورى و جفاكى بریقه دەن ب خۇفە دگریت و ئەفە زالگەھى لسەر سەرخانى دكەت و ھەر

كەواتە زەمىنەسازى و كىلگەيا بەرھەف بۇ ديارديتتا بابەتى ھەفرىكى دباوہشا ژانرەكى فەگىراى ژ وان ژى رۇمان و چىرۆك و شانوويى يە، چونكى ژيان لسەر ھەفرىكى دناقبەرا ھىزا باشى ھىزا خرابى پەيدابويە و زوربەيا بابەتىن ژانرىن فەگىرائى دچارچوڧى كەتورائى ژيانا روزانە يان مرؤفاندايە كو بەشى سەرەكى ژ ژيانا مرؤفى و ھەردگریت و پاشى ئىسسىر تىكەلى ئاشوپ و فانتازيايى دكەت ب مەرەما چىز و ھەگرن و بەردەواميا خواندن. چونكى بونگەرايى دكوكا خۇدا لسەر دوو بنەمايا پەيدابويە ئەو بنەما بويە شەنگستە بۇ ھەفرىكا ھەزرى و واقى يا بەردەوام دناقبەرا تاكەكەساندا نە خاسمە كەسىن ئولدار و باوورى ب ھەبوون و نەبوونى ھەمى و كەسائىن بى باوەر و پىترىا كەيسىن ھەفرىكى ئەف تەو ھەبوون:

تەو ھەرى ئىكى: پىكەھى بۇ ژ ھەبوونا گومانى د راستيا كەلتورى مرؤفایەتيا روى.

تەو ھەرى دووى: ھىزركن د تەو ھەرى ئىكى دا زیدەبارى راستيا ھە بوونا خودى و بەپاين ئاكارى بىن مانبايى (المنصوري، 2000، 163). ديارديت كو دەسىپتىكا پەيدابوونا بونگەرايى وەكو رىياز و فەلسەفەكا تىكەلكرىبوو ژ فان ھەردوو تەو ھەران و ئەو بويە ئەگەر كوشەرەنخا ھەفرىكى بەرەف بەرزوونى بچىت.

ب- فەلسە فا ماركسى دا:

ھەلبەت ئەوا پىدقى فەلسەفا ماركسى دا پەيوەندىا وى دگەل بابەتى فەكولینى ئەو ئەو ھەفرىكا چىنەيتى ئەوا ماركسى بەحس لى كرى، چونكى جفاك بسەر چەند تەخا دا ھاتبوو دابەش كرن ژ وان ژى تەخا دەولەمەندا كو ب نافی تەخا ئوروستوكراتى دەيتتە نىاسىن و تەخا نافین كو ب تەخا بورجوازی دناقاربوون دگەل تەخا ھەژارا كو ب نافی پروپوليتارىيا دھاننە نافكرن چونكى وى تەخى چ كەرسە و ئامبرين كركرن نەبوون تەنھا بو كاروكرىارا و بدەستەئىنانا پارىن ژيانى پشت بەستن لسەر ھىزا زەفەكین خۇ دكر.

ئىك ژ وان تىورىن بەرەھەلاف كو پتر جھى خۇ دناف زوربەيا بوارىن ژيانى دا كرى نە خاسمە بوارىن سىياسى و جفاكى "ماركسىيە تە" لەوما بوويە جھى گرىكيدانا شلوقەكارا و شىاپىنە وان ھىلین كەيسا ھەفرىكى و ئەو ھەفرىكا دناف جفاكى سەرمايەدارى دا دەستىشان بكن ئانكو وان خالین ھەفرىكا دناقبەرا تەخا بورجوازی و تەخا كاركەرا دا. ھەلبەت ماركس ھىزا فەلسەفا خۇ ژ مېتودا دىالېكتىكى يا "ھىكل"ى يا ھەرگرتى، بەلى ئەو ھەرگرتە يا دەقا و دەق نەبوو بەلكو نىقشكى ھىزا وى ھەرگرتى و گھورين و راستقەكرن لسەر وى مېتودى كرىە و بابەتى وى ژ دىالېكتىكىا ھىز و دىتتىن مېشكى بەرەف دىالېكتىكىا سروسشت و جفاكى برىە، ئانكو ((فە گواستن ژ ھە فرىكا ھىزا بۇ ھەفرىكا چىنەيتى)) (الخورانى، 2008، 88). ماركسىيەت بابەتى جوت جەمسەرىيا جفاكى دئىخىتە بەرچاف تاكو دگەھىتە رادا ھەفرىكى وژىك دووركەتتى دناقبەرا ھەردوو تەخىن سەرەكى بىن جفاكى بورجوازی، ئەوزى تەخا كاركەر و ھەژار بەرامبەر تەخا بۇر جوازی تاكو دگەھىتە وى ئىكەفتنا دىتتە ئەگەرىن دویركەتتا وان ژ ھە قىوو. لەوما فوكسا تىور و فەلسە فا خۇ دئىخىتە سەر جفاكى وەكو سەنتەرى سەرەكى

دياردىت كو هەر باهتەكى شىوہ وجورەكى تايەت يى ھەفرىكى يى ھەى، لەوما دەستىباشنكرنا جورىن وى لىويف ئاست وىلەين جفاكى وىلەت يىت ژ وان ژى:

أ- ھەفرىكىن دەروونى.

ب- ھەفرىكىن جفاكى.

ج- ھەفرىكىن روشنىرى (بورنان، 2016، 30-42).

بەلى قەكولەر دىنىت كو ھندەك چەشنىن دىتر ژى ھەنە ھەبوونا خۇ دژيانى و دناف مژايرىن ئەدەبى دا دىين ئەوژى:

أ- ھەفرىكىن سىياسى.

ب- ھەفرىكىن ئابوورى.

ج- ھەفرىكىن ئابى.

د- ھەفرىكىن ئايدىولوژى.

دقان ھەى جوراندا تەنھا بۇ مەرەما پراكتىكرنى لسەر فى فەكولنى قەكولەرى ھەفرىكا جفاكى ھەلەزاتىتە ولسەر رۇمانا (بوھزىن/بە شى ئىكى) شلوفەكەين، چونكى ب شىوہكى بەرچاف ئەو شىوہ و ئەگەرىن دىنە بنەما بۇ پەيدابوونا ھەفرىكىن جفاكى نەخاسمە لىويف تىورا پلەكرنا جفاكى يان چىنايەتې لسەر دەينە دىين.

ھەلبەت پىنكەتە وتەفنى جفاكى ژ يەكەين جودا پىنكەتە و ئەف يەكەيە لىويف بلدىا ئاستى و تىماتىا وى ھاتىنە دابەشكرن. ھەبوونا ھەفرىكىن جفاكى كارەكى نەرتى نىنە بەلكو ھەفرىكى شىوہكە ژ شىوین بەردەوامى وكونتاكبوونا تاكىن جفاكى دگەل ھەفدوو و دىنە مونافسە لسەر بەرەف پىنچوونى. ب شىوہكى گشتى ھەفرىكى دابەشى دوو جورا دىت ئەگەر ب رادا ئاستى بەرز و تىمىا رەھندى تەماشەى فى چەندى ھەت كرن- ئانكو لسەر ئاستى جفاكى ب شىوہكى يە ولسەر ئاستى وەلاتى دگەل وەلاتىن دەرووبەر و حىبانى ب شىوہكى دىترە. دەيانا خاندانا رومانا نمونە وەرگرتى قەكولەر دىنىت كو ھەفرىكى لىويف دابەشكرنا ئاستا فان ھەردوو جورا ب خۇفە دگرىت:

1- ھەفرىكىن ناوەكى

2- ھەفرىكىن دەرەكى

1- ھەفرىكىن ناوەكى: يا چارچوفەكرىە ب سنورەكى دياركى كو دناف خىزانى داىە. درۇمانا (بوھزىن/بە شى ئىكى) شىوین جورا و جورىن ھەفرىكا تىدا دەينە دىين نەخاسمە ئەف رۇمانە رەنگەدانا بارودوخىن سەردەمەكى يە جفاكى كوردى ھەى دتەفەكەنى ئالوزى يى ھەفرىكىن چىنايەتى، جفاكى، سىياسى، ئابوورى... دزقرى لەوما ب سەردەمە ھەفرىكا مرۇفى دگەل بەردەوامىا ژيانى دەتە نىاسىن، ھەوسا يىافنى فى جورى ھەفرىكى ژ چارچوفى دەروونى دەردەكەفەت، لەوما ھەفرىكىن

خۇدى ئەوین كارەكتەرىن رومانى يان قەھرەمانى وى پى رادىت دەرتەنجامى ھەبوونا ئاستىن بەرز و تىمىن جفاكى يە ژبەر فى چەندى نايىت لەبەنى خۇدى يى وان كارەكتەران ھەت فەراموشكرن نمونان فان جورە ھەفرىكا ب فى رەگى يە:

أ- ھەفرىكا باى سەعیدى دگەل سەعید و خویشك و براينى وى (زاروكىن وى) وماموستائى مەكتەبى. باى دقەت كورین وى -ھەرچەندە ھىشتا زاروكن- بەلى نەچنە خاندەگەھى بە لكو كارەكەن ھارىكارىا وى د خودانكرنا خىزانى دا بەن ((جىرانەكى وان سەيدانى مەكتەبى بوو... كۆتە باى وى بوچى تو فى كورەى ناهىزى مەكتەبى..؟ باى وى ب كەنى فە كۆت: ئەف كورە يى دىنە ھەزىاى خۇندى نىە)) (ئاكەرى، 1986، 25). ل قىرى باى سەعیدى ب دىنە كەكىم تەماشەى شىبانىن كورى خۇ دكر، بەلى وەكو پالەدەكى بۇ كو ئارمانج و رەھندىن دوور بۇ خۇ بدانىت لەوما فەگىر ژ زارھزرا كورى دياردكەت كو "سە عید"ە وەكو قەھرەمانى رۇمانى يە ((ئەف ئاخفتنە دناف سىنگى وى دا پەنگىا و دگەل وى مەزىن بى بەلى سەيدانى كۆت: نە كەكو... ھوسا دباشن ودى يى زىرەك ژى يىت. باى وى كۆت: نە بابو نە كەنگى دى وەساىت؟ سەيدانى كۆت: ئەز سەيدانى مەكتەبى مە وئەز قوتابىا دىناسم باچىت. ل دوماهى سەيدا شىا باى وى رازى كەت و ھنارتە قوتابىخانى...)) (ئاكەرى، 1986، 26). ھەلبەت ئاخفتنە باى وى كارىكرنەكە دەروونى لسەر سەعیدى كر و بۇ پالەدە كو سەعید دەھى قوناغىن خاندانى دا سەركەفتى ئىكى يىت تاكو گە ھشتە كۆلپا پزىشكى. ئەف جورى كارىكرنى وەكو ھەفرىكەكا ناخوونى دناقبەرا سەعیدى كو خۇ ب چەسپىنىت و ئەو يى بىرمەندە و شىبانىن ھەىن بخوینىت و دناقبەرا باى وى ئەوئ ب ھەى ھىزا خۇ دەستەلاتا باب سالارنى لسەر زاروكىن خۇ دەسەپاند. ئەفە وژبلى رىگرىا باى وان ل وى چەندى كو زاروكىن وى ھەست ب قوناغ ژىن خۇ نەكەن ھەر ژ پچوكتىن دانانە بەر كار و كاسىكارىن وەكى دانانا براى سەعید (خدر) دانابو بەردەستى چلك دوورەكى ((خدر ل جەم خەياتەكى دامەزرا بوو ئەوژى نەھنارتە خویندى... چەند پارە ب دەست ھەركەسكى ل وان كەفتان دا كەنە دەستى باى خۇ... خدر فىرە خەياتى ببوو... شەل و شەپك... كۆرتەك و ھىلەك قوتكىت ژنا، فىستان، كۆرتەكىت ژنا ھەى ب چاكى ددورىن، بەلى ھىشتا زاروك بوو ب چاكى دونىا نەدىناسى ل سەر ماكىنا خەياتى يى نەدرىنىشت تىفا باى وى ل سەر سەرى راوەستابا تا شول كر با... چافىت وى ژى وەرگەرىا با دا چىت گەرىت... ناف پچوكا... ب ھەجەتا مەگەفتى... ئەدەبخانى چا قەخوارنى دا چىت... قوتانىت چاك دىخان... بە لى پىنە پى نە بوو...)) (ئاكەرى، 1986، 29). ھەلبەت ھەفرىكەكا نەراستەوخو دناقبەرا خدر وەكو زاروكەك كو پىدفى ب بوورىنا ژىن خۇ يى زاروكىنى يە و دناقبەرا باى وى كو وەسا رەفتار دگەل دكر وەكو كەسەكى مەزىن، لەوما ژى ھەفرىكى دناقبەرا دىسان باى سەعیدى و كورى وى خدر ژى پەيدابوون، چونكى وان دىباوہكى ھەفتەمەنىن خۇ پچىت قوتابىخانى و قوناغىن ژىن خۇ يى زاروكىنى وەكو زاروك ب يارىا فە بوورىنن. ئەفە و ژبلى شەر و ھەفرىكا وى دگەل داىكا سەعیدى. ھەلبەت رۇنى باى سەعیدى و شىوازى كارەكتەرىا

زيرەكى ل خويندنى... ب تنى فەيدە نينه... ماھەما تو بى زيرەكى... دوكتورى پارە
پىن دقن بىزىنگەكا دىنارا دجيت تا بگەھى يە وى ئارمانجى.. دى ژ كبرى ئىنى..؟
ھەرە .. ھەرە شولكە .. بى پالە .. بى رىنجىر بو خو نانى پەيداكە .. قان خەون
وھزىرت بى مفا ژ مەژى خو پاقىزە دەرى..)) (ئاكرەى، 1986، 41-42).

ھەلبەت ديارديت ژىلى چەوساندنا راستەوخو يا ژيانا جفاكى ئەوا
ژلايى دەولەمەندافە لسەر ھەژارا دەھاتەكرن ژلايى دەروونى ژى فە دقباى وان
پچەوسىن وىنخە دناقبەرا ھەفرىكىن دەروونى، چونكى فى شىوايى ئاخىتى
كارتيكرن وفشارين دەروونى دويش خورا دئىبىت لەوما سەعیدى دھیتە گھورين
ودىتە مروفەكى توره، ھەروسا ژ ئەنجامى وان ھەمى بارودوخان و ئاخىتىن
نەخوش سەعید نەدشیا بۇ كەسى باخىت لەورا دەست ب ئېستنا ھوزاناکر
داكوتيدا ھەمى ئىش وژاين دناف ناخى خۇدا دەريخىت و ئىكەم تىكستا وى يا
ھوزانى ب نائى ((“بەلنگاز ودەولەمەند” بوو.. گەلەك رەوشىت وى ھانە
گورين.. زوى تويە دبوو دگەل ھەفالىت خو شەركن ولى ھات ئاخىت دگەل
كەسى نەدكر...)) (ئاكرەى، 1986، 43). ئەفە وەسا دياردكەت ھەبوونا
ئوروستوكراتىيە دناف جفاكى دا و خۇ سەپاندن لسەر تەخا ھەژارا گەھشتبوو
خەون وئارمانجىن وان ژى، ئەفە ھەر ئەو ھزرە ئەوا “ماركىسى” نامازە پىكرى
نەخاسە دەمى وەرگرتنا كلكا تيورا “ھىگل”ى دىياقى ھەفرىكى دىيالنىكىكى دا
وەرگرتى ئەوژى قەگھاستنا ھەفرىكا ھزرورپىر دىلتنا بۇ ھەفرىكا سروشت و جفاكى،
ئانكو ھەفرىكا جفاكى دناقبەرا وان كەسادايە ئەوین ھىز و پارە ھەن دگەل وان
كەسىن بى پارە. ھەلبەت سەعید و بايى خۇ ژ تەخا دووى دەين ھىزمارتن بەرامبەر
“حەجى” بى جىرائى وان كو خودان پارە ودەولەمەندە. ژ بۇ راگرتنا ھوسەنگىا
ھەژارنى ونەبلندبوونا رىژا وى دەستەلاى سىستەمەك ھاتبوو دانان ھەر خىزانەكا
ھەژار دىت بىرىكا وى سىستەمى داھاتەكى وەرگرتى و بىتە ھارىكارەك بۇ
رىقەبرنا ژيانا وان، بايى سەعیدى ژبەر بارودوخىن ژيانا خۇ پەنابەر بەر
دەريخىستنا “شھادا ھەژارنى” (... چوئى لالى موختارى وھەبەتە ئەختىرايىت
بازىرى وقائىوقامى شارى وشەھادا ھەژارنى كو دگوتى “شھادە فقر الحال” دەرتىنا
دا كىتب و وەرزش بى پارە بن... بەلنگازىن ھەژارنى ژى شەھادە دقبا وب
كومەلەكا ئىزا فە .. دا زانبا فولان كەس ھەژارە ھارىكارىا وى بكن...شكىل و جل
وېرگ و لاوازى وتەندروستى يا وى بەس نەبوون دەبىا شەھادا ھەژارنى ژى
دروست كرتا تا فىرپوون وكتىب وكتىبىت دىكە ل مەكتەبى بو وى دقبا پارە وبە
لاش بانە)) (ئاكرەى، 1986، 45).

ج- ھەفرىكا خۇدى: ھەلبەت تىگەھى (خۇد) وى ھەمى رووبەرى بەرفرەھ
وەرگرت ئەوا ھەمى كرىار و رەفتارىن مروفى دكەفە دسنورى وى دا، لە وماوہ
كو بەشەكى تايەت ژ سنورى مەزنى ھەفرىكىن دەروونى ب خۇ فەدگرت. بسپور
دقبا بواری دا دياردكەن كو ((ئەو تىگەھە ئەوئى مروف ب خۇ بۇ خۇ چىندكەت
وھو بوئەوھەكى بىولوجى- جفاكى ئانكو ژىدەرى كارتيكرن و كارلنىكرنى يە بۇ تاكىن
دى)) (دويدار، 1992، 32). كەواتە ئەو بەشى گىانى يە ئەوا ھەمى بىروباوھرىن

وى كەسەك بوويە ژ وى ژيانا ھەژارنى بىزاربوويە و كارتيكرن لسەر ھەمى كرىار
و رەفتارىن وى كرىە، لەوما ب مروفەكى سەمكار وتورە دەھاتە نىاسىن و وەسا
ھەلسوكەوت دگەل خىزانا خۇ دكر-ھەروەكى رومانقىسى ئەو وىتە دناشوپا
خاندەفانى دا دروستكرى-كو كەسەكە ھەست ب بىزارىيا ژيانى دكەت. ژبەر فى
چەندى ھەمى تورەبوونا خۇ ژ خىزان و دەوروبەرىن خۇ دەردئىخست و ھەردەم
دەھفركىن دا بوو ب ھەمى شىوین خۇفە ھەروەكى درۆمانى دا ھاتى: ((بايى
سەعیدى گەلەكى تويە بوو... رۆژك نەبوو شەر نەكرىا جىن دانە دەيكا وى...
دەيكا وى ژى دگرى و لەمى سەعید ژى دپرسى ھىچ وەلامەك نەد داڤە ... بۇ
حالى خۇ دگرى...)) (ئاكرەى، 1986، 37-38). كەواتە ژ ئەنجامى وى ھەفرىكا
ناخوونى يا دناف ناخى بايى سەعیدى پالەدەرك بوو كو ھەمى دەما دەھفركىن دا
بىت.

ب- ھەفرىكى دناقبەرا قەھرە مانى رۆمانى و گەھشتنا وى ب ئارمانجى: مەرەما
سەرەكى دقيرىدا ئەو قەھرەمانى رۆمانى ھەفرىكى دگەل تاكىن دى يىن جفاكى و
دەوروبەرىن خۇ دكەت پىنخەمەت بگەھىتە وى ئارمانجا بۇ خۇ دەستىشاكىرى.
و مروفى ھەژار و دەست كورت ھەولەدەت ب ھەمى شىانين خۇ وان رىكا
بكارىنىت ئەوین دىنە ھارىكار بۇ خۇشكرنا ژيانا وى، لەوما سەعید ژى ژ وان
كەسان بوو ئەوین دزانى كو مروفەكى بىلەتە و شىانين فىرپوون و زانستى بى
لەف ھەمى و دىت ب فى رىكى ئەو ئارمانجا وى دقیت بگەھىتى، دەھمان
دەمدا بارودوخىن ئابوورى بىن خىزانا خۇ ب وى كارى باشترەكەت. نونوا فى
چەندى د رومانى دا دزورن مینا قەگىرانا رومانقىسى بۇ دىتتا جىرائى وان بى
دەولەمەند كو ب (حاجى) دەھاتە نىاسىن دەمى سەعید ل قوتانجانى د بابەتەكى
دارشتىن كو ماموستاى زمانى عەرەبى ئىنابوو ((ل پاشەروژى تە دقیت ب بى
چى)) (ئاكرەى، 1986، 40). سەعیدى ژى ئارمانجا خۇ ئىسپوو كو دقیت بىت
نوژدار داکو ئازارەت خەلكى كىم بكتە و ھارىكارىا ھەژارا وبەلنگازا بكتە، ئەف
ئارمانجا سەعیدى بۇ جىمى ترانە وىنكەننا ھەقالىن وى تاكو گەھشتى دەرڤەى
قوتانجانى دەمى حەجىن جىرائى وان ھەروەكى فەگىر ب وىنەكى رىالىستى
دقەگىرەت: ((ئىقارى بوو... سەعید ل مەكتەبى دەھاتە فە ... لافزا “ئەز كەووك”
بۇ خۇ دگوت ب دەنگەكى بلند... حاجى... بايى كچەكى ل بەردەرگەھى بى
راوہستاي بوو... گوپال ددەستى دابوو گازى كرى: وەرە وەرە كوروو.. ئەفە چ
بەحسە... خەلك قساب تە دىژىت... ئەفەندى تە دقیت ب بى يە
نوژدار؟!)) (ئاكرەى، 1986، 41).. ب فى شىوہى ئەو خەونا مروفىن ھەژار
بۇ خۇ دىبن ژى ژلايى ھندەك كەسىن پارە لەف وان ھەمى تىت ب خۇفە
دگرت بوونە جورەكى چەوساندنى وقبايە ب ھەمى رىكا ھەفرىكا ھەژارا بكن
خۇ نەھىلین خەون وئارمانجا ژى بۇ خۇ بىبن داکو نەبنە مە ترسى لسەر ژيانا وان
وېرژەوھندىن وان ھەروەكى د رۆمانى دا (حاجى) دىژىت: ((ئەز نەشیم زاروكىت
خو بىزىمە خويندنا نوژدارنى تو بى لات و بى دەستەلات و جلدرايى وچو دېرىكى
دا نە ... تە دقیت ب بى يە نوژدار...؟ بەسە بەسە فى قەوانى بشكىنە ونەبىزەفە...))

ھەقلىنىشى ۋى گوتىن... ھە لگرتىن و ب لەز غاردان ھاتەفە ۋىچو كلاس خۇ... سەيداي دەرس شەرھەفەدەر روخسەت ژى خاست وگوت سەيداي.. سەيدا ئەگەر روخسەتا مەن بەدى.. فى ھەقلىنىشى دوتىنى ئەف تشتە دگەل بائى خۇ ھەر وەكو ۋى گوتى ل دەف ھەمى برادەرا دناف كلاسنى دا بۇ مەن ئىناپون "قسىمى داخلى" مەن نە زانى كى ئىناپون... ئەز گەلەك مەنوم مەن ھەند تشىتە ھەمىن كۇ شول وكرىن مەن ب رىقەپچەن مەن نەقەت وەكو خەلگىن دىكە .. پىن خۇ ل بەرا خۇ درىتر لىكەم... ئەز گەلەك سوپاسيا ۋى دكەم بەلى مەن سەدەقە ۋىخىر نەقەن...)) (ناكرە، 1986، 83-84) ئەف ھەمىن دەروونى لەدەف كەسەكە ھەزار و دەھمان دەمدە زىرەك ل خاندنى نىشائىن ۋى خەۋىن يە ئەۋا ۋى دقەت ب ماندىوونا خۇفە ب دەستىنخىت.

2- **ھەفرىكىن دەرىكى:** سنورىن ۋى ژ خىزانى دەردكەشەن و بەرەف دەرفە ، ئانكو تاكىن خىزانى دگەل جىفاكى و باھەتەن مەزىتر ژ جىفاكى كۇ گەھشەتوون ھەزرىن سوسىورامىرى ب گەشتى، ئانكو ئەۋ پىنكەتە جىفاكى و نەبوون و نەدەبەشكەنەكا دادەپەرەھەنەيا ژىارىن و ئەۋ سەستەما ژلاين دەولەمەندا ل ھەزارا دەھتە كرن و ھەزرىن وان ب كارەكەن ژ بارودوخىن وان مەزىتر ددان، لەوما ب چاھەكەن كىم تەماشەى سەئىدى ۋىخىزانە ۋى و كەسەن ۋەكى ۋى دكر ۋەھەر ئەفە دىتە ئەگەر كۇ سەئىد توشى ھەفرىكىن بىت دگەل كەس و خودان دەستەلەتەن دەرفەى سنورى دەفەر ۋىخىزانە ۋى؛ ئانكو سەئىد دى ھەفرىكىن ۋەزىنەن دگەل ئارمانجا خۇ كەت ۋەچەسەنەت كۇ كەس نەشەتە ھەفرىكا خەۋىن ھەزارا بەكەت ئەگەر خۇ پارە دەستەلەتەن ژى نەبەت- ديارە دقەن خالى دا ئەۋ باھەتەن دى ھەنە دىن چارچوفا ھەفرىكىن دەرىكى ئەف باھەتەنە:

1- **ھەفرىكى دگەل دەمى:** دەم وەكو ئەلەمەننەتە كەركىن ژ بۇ پىنكىنەنا بىئەت رۇمانى دەھتە ھەزىمەن، ھەۋلەدەت رۇمانى دەھتە چارچوقەن دەمى پىن دەستىنەشەنەكە دا بگىرەت ئەفچاچ ب شىۋەكەن راستەۋخو ئامازە ب دەمى ھاتىتە كرن يان ب شىۋەكەن نەراستەۋخو. ھەرەسا دەم ئەگەرەكە كۇ كارەكتەرىن رۇمانى يان ھەر تىكەستەكە ئەدەبى ب رىكا ۋى رۇمانا جار بەرەف پىش بەت و جار ژى بەرەف پاش و پىشەنەنە تەندە دكەت. لەوما ئەۋ ۋىن دەھتە چىكەن بۇ ئامازە كرنى ب ئەۋان بارودوخە ئەۋىن قارەمان تىدا دەپورت و ئەۋ ھەفرىكىن دناقەرا دەمى پىشەنەنە رۇمانى ۋەزىنە قەرەمانى دا دەھتە دياركەن. دەم رۇلى خۇ دگەورەنا گرەنا رۇمانى دا دىنەت ب تەبەت د وان رۇمانىن تەقەن جىفاكى ۋىسىاسى تىكەلى ئىكە دىن؛ چونكى رۇمانقىس ب رىكا ئەگەرىن زانا ۋەھمى تىشەن دى لىكەگەورەن ۋەندەكەن وان رۇمانا تىكەلى ھەقدو گەت تاكو دگەنە گوتىكى پاشى بەرەف ئاراستەكە دىتر دى چىت يان دى چارەسەرىت ۋىدوماھىكە باش ۋىخوش بدوماھى ھەت يان يا نەخوش ۋىدەنە دەرگەھەكە دىتر بۇ پەيداۋونا ھەندەك ھەفرىكىن دى ۋەندەك كارەكتەرىن دىتر.

مروثى پىن ۋى دوتىنى بەرامبەر خودى مروثى ب خۇفە دگەرت. كەۋاتە ئەۋ دوخى مروث تىدا دژىت برىارىن لىسەر جورى ھەفرىكىن دەتە ۋەۋە پىروباروۋەن مروثى ب خۇ بەرامبەر ۋى ديارىن دىتە پالەدەر بۇ بەرھەفەكەن بۇ ئەنجامدانە ھەفرىكەكى چونكى فاكەتەرىن دەرىكى و دەورۋەرا كارىتەكەن لىسەر ئەنجامدانە يان ئەنجام نەدانا ھەفرىكىن دكەت. بۇ نەۋنە دەرومانى دا دەمى "سەئىد" دچىتە باژىرىن مەزىن بۇ خاندنى ھەلەت سەرۋەر و جلكىن ۋى ۋەكى پىن وان كەسا نەن ئەۋىن دگەل ۋى ل قوتانجانى لەوما ب چاھەكەن دلوقاننى تەماشە لى دەھتە كرن -ھەندەك ژى بۇ خۇ دكەنە ھەمى ترانە ۋىنەكەنەننى نەخاسەمە ژلاين قوتانپىن دەولەمەندە- ۋەف چەندە پتر كارىتەكەن لىسەر ۋى دكەت كۇ پتر بچونىت دا بۇ وان ديارىكەت كۇ لاۋىنبا جەل ۋەبەرگا تى پىستىجەكە دەرىكە، رۇمانقىس بەردەۋامىن ب فان جورە روودانا دەتە و ۋەكو ۋىنەكەنەننى ۋەقەي لەدەف خاندەقانى پەيداكەت ھەستە ب ھەمى وان بارودوخە دەھتە كرن ئەۋا قەرەمانى رۇمانى تىدا دەپورت.

سەئىدى دەمى شىزى دكر ھەندەك لافا بۇ خۇ دكرن و دگەل خودى خۇ ھەمى دەما ھەزرا فان كەسا ۋەتشتە دكر ھەرۋەكى ئەگەرىن رۇمانى دەفكەرت ۋەدەپورت: ((شىزىدكرن... دەۋاىتە خۇ ژىبەنەدكر... دەيكە ۋابە ۋىخوشكەنەن ۋى بىن ئىش ۋزان ۋەخوشى بىنەت... فىانا ۋى بەكەتە دلى "فىانى" دا.. فان خوشى يا بۇ بىنەت ھارىكارى ۋى بەكەت بۇ خوندىنە سەرەكەنەننى ۋەگەھشەنە ئارمانجەت ۋى.. ھەموو ھەزار ۋەلنگازا تىرىكەت ۋەكەسەن پىتەقى ۋەھەۋەبە ھەمىن بۇ ب قەتەنەت)) (ناكرە، 1986، 70-71). ھەلەتە ھەبوونا سىستەمەنى نىف سوشىالپىن ل غىراقى دوان دەماندا، ئانكو پىن سالىن ھەفتەنە ھەبوونا ھارىكارە كى بوۋىە بۇ فان ھەزار ۋىن دەرامەتا چونكى ھەبوونا بەشىن ناخىۋى و خارن ۋەخارن يان داپىنكرنا جەل ۋەبەرگا لىسەر بودجا قوتانجانى بۇ ھارىكارى قوتانپىن ھەزار جورە بەلانسەنەك بوو دا ھەمى قوتانپى ۋەكە ئىكە بىن پىشچاق ۋەجۆرەكى تەبەتە سىستەمەنى ژىانا خاندنى بوۋىە. ئەف جورە لاڧايە باۋەرەكە كۆكرىتە بوۋىە ب ھارىكارى خودى بۇ مروثىن ھەزار، لەوما دىكە سەرەكەتەننى دا بىن ھەفرىكوو؛ چونكى ئەۋئارمانجا ۋى دانا دەھتە بگەھتە، ھەرچەندە كورەن دەولەمەندا ھەندەك ئاستەنەكەن دەروونى بۇ چىندكرن بەلى ئەۋ بەگراىنبا ب نافتى (عزە نفس) نەھىلا ئەۋ وان رەفتارا قاىلبەكەت ھەرۋەكى ئەگەرىن بۇ مە دياردەكەت كۇ قوتانپى ل پولا ۋى و بائى خۇ روژەكى ھەندە جەل ۋەبەرگەن بىن سەرۋەر بۇ بىرە بەشى ناخىۋى بەلى ۋى نەزانى كى بۇ ھەنارىنە تاكو روژەكى ۋى ھەقلى لىش قوتانپى پولى ھەمىن گوتى ((سەئىد ئەۋ تىشەت گەھشەنە تە؟؟ سەئىد گوتى: تىشەتە چى؟؟ ھەقلى ۋى گوتى: خۇ خىشەنەنەنە ۋەزان دكەى.. ئەۋ تىشەتە دوتى مەن دگەل بائى خۇ بۇ تە ئىناپەنە "قسىمى داخلى". سەئىد گوتى: ئەفە تە ئىناپون...؟! ھەقلى ۋى ب دەن بلىندى ئەفە كوت: بەلى.. بەلى كراس ۋىنلاڧ و روب وگورە ۋەندەك تىشەتە دىكە ژى بوون...!! سەئىدى گوتى: كەكۇ ئەز ھاتىجە بەر دەرگەھى ھەۋە مەن چاكى ۋىخىر ل ھەنگو خاستەنە؟؟..... سەئىد چو دەف رىقەبەرى مەكەنەن.. روخسەتەن ژى خاست.. ب لەز چوو "قسىمى داخلى" ئەۋ تىشەتە

رۇمانئىس دېرەدەوامىيا فەگىرانا روودانئىن روماننا خۇ وبەحسكرن لىسر وان دەرەدەسەرىن قەھرەمانى رۇمانى برىن شىيا فى قەھرەمانى "سە عىد" بگە هېنىتە وى ئارمانجا وى قىياى درىكا خاندنى وزىرەكيا وى دا، كو سە عىد بلندترىن نمرە ل قوناغا شەشى ئامادەى ئىنان وەر كولىژەكا وى دۇئىت دىت پىچىتى، بەلكى هانتا شانصەكى باشبوو بۇ هەژارا، هندەك جارا فەكرنا دەرگەھەكى باشىن يە خودى بۇ فەدكەت وئەفە بسەرى سە عىدى هات دەمى رۇنا وى سەردەى ژەر وى تىكرابا نرا ئەوین سە عىدى ل قوناخاننى ئىنان زەمالەيا خاندنى بۇ ژ دەرەفى وەلاتى پىشكىشكر و ئەفە رى وەكى سوبرايزەكى بوو بۇ وى چونكى وى چ جارا هزرەنەكربوو دى تشتەكى وەها روودەت بەلى ديارە كو باى سە عىدى ومانى وى وەندەك كەس و كارىن وى درازىنىن لىسر چوونا وى چونكى بارودوخىن وان پىن ئابووى دەست نادەت ئەو پىچىت دەرەفى وەلاتى لەوما يا باشترە ئەو ل قىرى بىخونىت و دەسەر فى چەندى را چوونا وى پىتتى ب كەفياە كى يە كو كۆژمى (2000 دىنارىن عىراقى پىن وى سە رده مى / سويسرى) بگەھتە رەھىنا وى، ئەف باپتە ب هىچ شىوەكى دەستەلاتا بنەمالا وى دا نىنە بەلى سە عىد دەستا داناھىلت بەلكو ھەولدا ب رىكا داىكا خۇ ومروقىن وى پىن دەولە مەند بەلى داىكا وى دزانى كەسلىن وى نەشىن وى كارى بۇ كەن يان پىسامىن باى وى بەلى ديارە ئەو خرابتروو چونكى ھندەك ژ پىسامىن وى پەيوەندى ب شورەشى كروو وئەفە رى ببوو جھى نەرازىبوونا "عەونى ئاغى" دەسەرى فى چەندى ھەمىن "سە عىد"ى بىر ياردا پىچىت دەف عەونى ئاغى داخازيا ھارىكارىن لى بگەت، چونكى باى وى رازىنە بوو پىچىت رومانئىس ب شىوە كى رىالىستى وىنى وان جۇرە ئاغى وەرەبەگا بەرچاڧ دكەت و باى سە عىدى ب فى شىوەى بەحسى عەونى ئاغى بۇ دكەت ((كۆرى من مەسەلا سوپىند خارنا مە رى ل مالا وى تشتەكى جەورو زولم وستە م بوو...ھەمى خەلكى باژىرى خرڧەكرن. ئەو كەسلىت دزانى مەيلا ولاقى ومىللەتى يا ھەى ب رەنشتەندەك ئاغى وەرەبەك و دەستەلاتارىن ھەرىمى ئەم سوپىند داين و دەستى مە لىسر قورئاننى دانا كو مەچو پەيوەندى دگەل ولات ومىللەتى خو نىيە و ئەو كەسلىت دوى رىكى رى دا مە ھىچ پەيوەندى دگەلما نىنە ...كەس ھەيە پەيوەندى دگەل ئاخ وولات ومىللەت وپىروباوەر يا رزگاريا ئاخا خۇ نە بىت...)) (ئاکرەى، 1986، 171) دياردبىت كو ئەو بارودوخىن سە عىد تىدا بورى گەلەك ب زەھمەتبوون دەر خاندنرا وى ھەمى بزاڧ دكرن كارىكەت داكو بىشئىت مەزاختىن خۇ لىسر باى خۇ سڧك بگەت و ب فى چەندى وى وەكو پالەكى كارى چىمە توكرنا جادا دكر و دەرە داخاند. ئەف نە دادپەرەه رىا جڧاكى ھەبوونا چىناپەتتى ھەڧرىكى داخىن ڧان جورە مروڧان مەزىلەيدكر. ب فى شىوەى تىكە لكرن دناڧە را سىگوشا ھەڧرىكى وەكو چەسپاندنا ھەستا نەتەوەى ژلاپەكى ڧە و خاندن ژلاپەكى دىتر وچەسپاندنا شىان وئارەزوويا خۇ ھەمى وەكى كەلەزەنەكى بوون ئەو بەرەڧ پىش دىر.

3- ھەڧرىكى دگەل ناسناما نەتەوەى:

ھەلبەت دروماننا نافرې دا دەمى فەگىرانا روودانا لىوېڧ ئامازىن رومانى پىن سالىن بەرى سالىن نوتان و ھەشتىانە بارودوخىن سىياسى و ئابوورى پىن وان سەردەما زور ب زحمەت بوون، چونكى ژلاپەكى ھەڧرىكا تاكىن كورد وشورەش وسەركرداپە تىن كوردى دگەل رۇنەن وان سەردەمان و ژلاپەكى دىتر ھەڧرىكا مروڧ ب خۇ دگەل وان دەرەبەك وئاغا و دەولەمەندا ئەوین ب ھەمى رىكا ھەڧرىكى دگەل ھەژار و جوتيارا دكر. ديارە كو رۇمانئىس پىن ب شورەشا سوشىالىستى و ئەو بزاڧىن ل سالا 1917 ھاتىن كرن بو نەھىلانا سەرمایەدارى وژناڧرنا چىناپەتتى پىن كارىگەر بوو و ھەولدان ب يەكسانىكرنا مروڧا و نېركرنا كويلاپە تىن وستەمكرنا مروڧ بۇ مروڧى؛ چونكى ئەڧى شورەشى رى ژوان كاركەرا دەستپىنكر ئەوین ل كارگەھىن چىنىن و كارخانا كاردكر. رۇمانئىس روودان و چىنىنا گرىڧن چوك و مەزىن پىن رۇماننى لىور سەتەرى ئىك باپتە دىزىڧىت ئەوژى باپتە سوشىالىزمى يە دىت پىن كارىگەرىت ب ھزروبرىن ماركس ولىنىن-، لەوما رى بەرى قەھرەمانى رۇمانى دەت كاركرنى ل كارگەھەكا چىنىننى كو ھەڧالەكى وى ل خاندنى فى كارى بۇ ل كارگەھىن مامى خۇ دىنىت، داكو بىتە ھارىكار كو بىشئىت داھاتەكى بەدەستىخىت بۇ بەردەوامىدان ب خاندنا خۇ ل باژىرى مەزىن ھەروەكى ڧەگىر دىڧىت: ((ئوتىلەك پەيداكر ل قەرەبەلغترىن جىپىت شارى مەزىن ھەمى كرىكار ل وى ئوتىلنى دىستەن.. شەڧا وى ب شىست فىلسا بوو.. ئىن و تەختى ئوتىلنى دگەل یت "قسى داخلى" عەردوئاسان چىاوازى دناڧەرا واند ھەبوو...پاش ماو بەك كىم شولەك ل كارخانەكا چىنىن دا بۇ خۇ پەيداكر ب ھارىكاريا ھەڧالەكى خۇ.. مامى وى خوداننى كارخاننى بوو...)) (ئاکرەى، 1986، 106). كەواتە ئەف چەندە ب شىوەك ژ شىوان دەمى دياردكەن وب چ شىوە سە عىد بزاڧى ھەڧرىكى دگەل وى دەمى دكەت كو ب ھەمى رەنگا بەرسىنگا بارودوخىن بزمەت بگرىت دا بىشئىت ل ئايندەى بگەھىت ئارمانجا خۇ ئەوا دى بىتە رىكەك بۇ خوشكرنا ژيانا وى وخىزانا وى.

2- ھەڧرىكى دگەل رۇنەن و بارودوخىن گىشتى: بىشى پەيدا بوونا شورەشىن كوردى و ھەزكرنا خەلكى ب ئىتائىبوونى ب وەلانەكى سەربەخو ب ناڧى كوردستان گەلەك ژ خەلكى چ بىشئوەكى نىنى يان ئاشكرا و راستەوخۇ پەيوەندى ب رىكىن جودا و تايەت ب رىكخستىن نىنى پىن شورەشنى كرن پىخەمەت ھەستكرن ب ھەبوونا خۇ وەكو تاكەكى كورد. رۇمانئىسى ھەولداپە خەباتا بنەمالا خۇ و جڧاكى وى دەڧەرا ئەو تىدا دژيا وەكو بەلگاندەكى تومارىكەت نەخاسمە كو ل زورىپە يا زورىرا دەڧەرىن كوردى و دناڧ زورىپە يا عەشیرەتا دا ئاغى و بەك تاگىر و لاپە نگرىن حكومەتى بوون وب رىكا وان ئەو كەسلىن دگەھشتن شورەشنى دھانن ئاشكراكرن، چونكى ئىك ژ خالىن بەرپىسایەتيا وان دىچوونكرنا ھەمى وان كەسان بوو ئەوین دىن شاپەرىن دەستەلاتا واند دژيان. ئەڧجا ئەف ئاغى و بەگە ببون جھى نەرازىبوونا خەلكى لىسر ڧان رەڧتارا بەلىن چ ژوى خەلكى نەدھات بەرامبەر وان بگەت لەوما د نە چاربوون ھەر تشتى وان داخازكربا خەلكى جىپەجى دكر.

ئەو رۇنەيمىن ل غىزاقى دە سىتەلانىكى ئىكەم كىيار دەستى خۇ بو برى برىنا ھەستا نەتەوھى وراكىشانانا سانساما مللەتى كورد بوو ھەمى بىزاف كىنە ئەو خەباتكەرىن دورىشىمى كوردىيەنى و نەتەوايەتېن ھەلگرتى ژناقىبەت چ بىرىكا گوشتىنى يان زىندانكەرنى يان دوویر ئىخستىنى. بەلنى ئەفە نەبوو رىگەر بەرامبەر ھىزا وان لەوما ھەر بەردەوامى دا كاروانى خەباتى وچەسپاندانا ھەبوونا نەتەوھى ب ناھىي كورد دەھن نىاسىن.

ئە نھام:

پشتى بدوماھىننا فى ئەكولېنى ئەكولەر گەھشەتە فان ئەنھامان:

- 1- ھەفرىكى وەكو بىناتەكى سەرەكى بۇ چىننا تەفتى رۇمانى وئافاكرنا ستراكچەرى وى ب پشت بەستى لىسەر ھەمى ئەلەمىننېن دىتەر بوو ھە خالەكا پالدر بۇ بەرەف پىشبرنا روودانېن رومانى.
- 2- ھەفرىكىن جىقكى ھەبوونا تەخ وچىنايەتېن مەزىتېن ھىزىشە ژلاىن دەولەمەند وچىنا ئوروستوكراتى ئە بەرامبەر تەخا بورجوازى دەھىتە كرن.
- 3- دىاردىبىت كو رۇمانىشېس شىياپە ب شىوھكى ھویر روودانېن سەردەمەكى يىن ژيان ھەژاريا خىزانەكا كورد بەرچاف بکەت ولسەر بىناىتى وى بى دەستەلاتى توشى چەندىن نەخوشى وستمەكاريا دىن ژلاىن جىقكى ب خۇ.
- 4- رۇمانىشېسى ھەردوو جۇرىن ھەفرىكىن دەرەكى وناوھكى ب شىوھكى ھاوسەنگ بكانىناپە وشىياپە بەلانسا وى ب شىوھكى ھونەرى رابگىرىت.
- 5- دىنافەرۇكا رۇمانى دا شەرىن چەسپاندانا سانساما مللەتى كورد بەشەكى دىتەر بوو يا كو درومانى دا تىكەلى ھەفرىكا جىقكى بوو، چونكى رۇلى ناغا و بەگاوه كو دوپھەلانكىن حكومەتېن دەستەلاتى دىرى جىقكى خۇ و نەتەوا خۇ كاردكەن بىخەمەت پاراستنا بىنگەھ و دەستەلاتا خۇ لىسەر تەخىن جىقكى.

كورتى ب زمانى عە رە بى

بما أن الرواية هي تعبير عن الواقع بكل ما يتضمنها الحياة اليومية، لذا صورها الروائي بعدسة عينه بشكل في بعيدا عن المشاعر والعاطفية لأنه يحاول بكل إمكانياته البلاغية والتعبيرية أن يوصل الصورة بشكل دقيق وان يرسم الخطوط العريضة للموضوع الرئيسي لروايته ويسردها بشكل بسيط -المقصود به لغة المجتمع- لكي يوصل الفكرة الى القارئ وذلك عن طريق شخصيات سواء مسطحة او نامية لكي يفتح ابواب الاسرار والحفايا التي يخفيها افراد المجتمع والتي جسدها شخصيات الرواية.

ھەلبەت پەيوھندىا فى خالى دگەل يا دووئى نىزىكى ئىكەن، چونكى ھەمى قوناغىن ژيانا شورەشگىرى يا مللەتى كورد ھەفرىكى بوو لىسەر دانېندان ب نەتەوا كورد ھەبوون وچەسپاندانا نەتەوا كورد وەكو ئىك ژ نەتەوین جىپانى و ھەفرىكى وان وەلاتا ئەوا سىنورېن جوگرانى دگەل واندا ھەمى. دىارە ژى ھەر رۇنەمە كا ھاتى ھەولداپە ھزر ھەستا نەتەوھى يا تاكىن كورد ب چەوسىنىت ھەمب رىك و تەكىكىن توندوتېزىن دگەل بكارىناى، بەلنى جىمى شانازىن يە كو ھەر تاكەكى كورد وەكى چىياپەكى خۇلەر وان سەستەمىن توندگرتىە .

ئەف رووېن ھەفرىكى د زورەيا رومانېن رومانىشېس كورد دا دەھىتە دىتەر چونكى مللەت ھەمى بەشەكى نەفەقەتايى بوو ژ وان روودانېن سەستەمكارىن ئەوین روژانە بەرامبەر مللەتى كورد روودا و دەھتە ئەنھامان لەوما ئەف شىوېن ھەفرىكا وكىشانانا وئى وى بى جىقكى دىمانا ئايدىولوژىاتېن تاكىن كورد دا دىاردىبىت. فاكەھرى سەرەكى لىشت فان جۇرە ھەفرىكا چەسپاندانا سانساما نەتەوھى يا مللەتى كورد بوو كو ھەلگرا مورەكا جىقەكى خىلەى وەرگرتى وگرىداى ب ھندەك ياساىن جىقكى يىن توند ئەوین ژىدەرى وان دەستەلاتا دەرەك وئاغا بىرئەدەر و كوترولا بارودوخ وژيانا خەلكى دكر. بۇ نمونە د رومانى دا ئەگىر بەھسى دەمەكى دكەت كو "سەعید" دگەل باىن خۇ سەردەن و تىكەلىيا ھزر ھەستىن نەتەوھى بوو ھەمى چونكى ژىن وى بى چوېك بوو ھەمى ھند ب گىنگى نەداناپە تاكو مەزىن بوو شىنېكا وەكى فلمەكى ھاتىن پىش چاقىن وى ((ل وى دەمى و ل دەھىت پىشدا گەلەك جارا ھندەك مروف دەھتە مالا وان ھندەك كاغەز ئەدخونىدن و بەھسى گەلەك شول و رویدان و كارىت جورا وچور دكرن بەلنى سەعیدى گوھى خۇ نەددان... ھندەك جارا ژى دگەل باىن خۇ دچوو مالایت ھەفالىت وى ھەر باسېت وەسا دكرن، بەلنى وى خۇ تىكەھلى ئاخفتىت وان نە دكر..... نەو زانى رامانا ئاخفتنا چى مانا و چەواو چەواو بووچون ھە نە ھزرال ھندەك ئاخفتىن وان دكر: زولم زۇردارى... ھە پس وزىندان قوتان لىدان كىتب "منشور" دە ولە مە ند وكورد وكوردایە قى (ایران) (تورك) (سوریا) (مە لىك) (ئىستىجار) (ئىنگلىز) (روس) پالە وجوتیار خویندن زانست (مصر) (جال عبدالناصر) كوریا جە زائىر شورەش و گەلەك پەھف وئاخفتىت دىكە ... زانى گەلەك تىشتىت دقان ئاخفتنا دا... بەلنى بوچى ئەو ژى كورى دەولەمەندەكى نەدبوو؟ بوچى وەكو كوریت دەولەمەندا جلك وپىلافتىت چاك نەدبوون؟ بوچى ئەوژى وەكى وان ب ئوتومبىنلا سىيار نایىت؟ بو سەیدا وەكو وان قە درى وى ناگىرىت؟ وب چاقەكى شانازىن تەماشەى وى ژى ناكە ت...؟)) (ئاكرە ي، 1986، 44). كەواتە ئەف ھەمى ناف وولانە ئەوین رۇمانىشېسى ئامازە بىن كرى ھەمى وەكى كىلانىە ھەر ئىك ژ وان باپەتەكە ب رىكەكى گرىداى كەپسا نەتەوھى و نانساما مللەتى كوردە، دەھمان دەمدا ئامازە كا راستەوخو ب رەفتاركرناجىك و بەرپىسان دگەل كەستىن ھەژار و دەولەمدند بەرچاف دكەت و دىاردىبىت كو پارە دىشتىت وژدانا گەلەك كەسان بگىرىت. سەعید پشتى مەزىن بوو شىنېكا ھەست ب وى چەندى كركو ئىك ژ ئەگەرىن چەوساندانا جىقكى وى و خەلكى بازىرى وى كوردبوونا وانە، لەوما ھەمى

- 2- احمد مختار عمر، معجم اللغة العربية المعاصرة، المجلد الاول، الطبعة الاولى، عالم الكتب، القاهرة، 2008.
- 3- اساعيل بن حجاد الجوهري، معجم الصحاح، اعتنى به: خليل مأمون شيحا، الطبعة الاولى، دار المعرفة، بيروت-لبنان، 2005.
- 4- اساعيل عبدالفتاح عبدالكافي، الموسوعة الميسرة للمصطلحات السياسية(عربي-انجليزي)، د.ط، د.ت.
- 5- جان بول سارتر، الوجود مذهب انساني، ترجمة، عبدالمنعم الحفني، الطبعة الاولى، مطبعة الدار المصرية، القاهرة، 1964.
- 6- سعيد علوش، معجم المصطلحات الادبية المعاصرة، الطبعة الاولى، دار الكتاب اللبناني، بيروت، 1985.
- 7- عبدالرحمن البديوي، موسوعة الفلسفة، الطبعة الاولى، ج2، المؤسسة العربية للدراسات والنشر، بيروت، 1984.
- 8- عبدالفتاح دويدار، سايكولوجية العلاقة بين المفهوم والذات والاتجاهات، د.ط، دار النهضة العربية، بيروت، 1992.
- 9- عمرو خيري عبدالله وفدوى عامر وآخرون، دليل المصطلحات العربية في دراسات السلام وحل النزاع، جمعية الامل العراقية- منظمة غير حكومية، بغداد، 2018.
- 10- كامل محمد المغربي، السلوك التنظيمي (مفاهيم واسس سلوك الفرد والجماعة في التنظيم)، الطبعة الثانية، دار الفكر للطباعة، عمان، الاردن، 1994.
- 11- كاميليا بورنان، الصراع في رواية "ابن الفقير" ل"مولود فرعون"، رسالة ماجستير، كلية الاداب واللغات، جامعة محمد خضير بسكرة، الجزائر، 2016.
- 12- محمد شفيق شيا، في الادب الفلسفي، الطبعة الثانية، مؤسسة بيروت، 1986.
- 13- محمد عبدالرحمن عبدالله، علم الاجتماع النشأة والتطور، دار المعرفة الجامعية، الاسكندرية، مصر، 1999.
- 14- محمد عبدالكريم الحوراني، النظرية المعاصرة في علم الاجتماع، الطبعة الاولى، دار مجدلاوي، عمان، الاردن، 2008.
- 15- محمد قاسم القريوتي، السلوك التنظيمي - دراسة السلوك الانساني الفردي والجماعي في منظمات الاعمال، الطبعة الخامسة، دار وائل، الاردن، 2009.
- 16- منير محمود بدوي، مفهوم الصراع: دراسة في الاصول النظرية لاسباب والانواع، مجلة دراسات مستقبلية، جامعة اسبوط، العدد الثالث، 1997.
- 17- ميا اريخا، الصراع الاجتماعي في رواية اولاد حارتنا لنجيب محفوظ(دراسة ادبية اجتماعية)، كلية الاداب والعلوم الانسانية، جامعة سون امبيل الاسلامية- سورايا، رسالة ماجستير، 2019.

گوڤارين ئە كاديي:

رواية الانصار (الجزء الاول) للروائي (نافع عقراوي) يتحدث عن نسج مجتمع كوردي مغلق ومتعلق بعادات وتقاليد لا يمكن التهاون عليها. فالصراع بأنواعها جزء لا يتجزأ من مضمون هذه الرواية ولكن الباحث أخذ بنوع واحد لاجل التغلغل الى ما له من اثار جانبية على نفسية الافراد وعلى بناء شخصيتهم ورسم ملاحظاتهم بكلبات تكمن الصورة أمام القارئ بشكل واضح. هذا والى جانب التطرق الى السلطة الابوية من ناحية والسلطة الارستقراطية من قبل اصحاب النفوذ والاملاك على الفقراء والطبقة الكادحة من الفلاحين واصحاب الدخل المحدود. إضافة الى ذلك فقد صور الروائي صورة التعسف وظلم الاغوات والاغنياء حتى وصل الى تدمير احلام المجتمع مثلما فعله بحق بطل الرواية (سعيد) وعائلته، لذا جعل الفرد في صراع مع الحياة ومن حوله من جهة ومع الذات من جهة اخرى. احدى العوامل الدافعة لوجود صراع اجتماعي هي الفقر والاضواض الاقتصادية المتدهورة وعدم وجود مصدر ثابت للمعيشة وضمان حياة الفرد -لان احداث الرواية تعود الى نهاية السبعينيات وبداية الثمانينات من القرن الماضي- ولكن كانت هناك قوانين اشتراكية تساعد الفقراء خاصة من هم في المدارس، فبطل الرواية (سعيد) هو من كشف كل ابعاد الحياة في تلك الحقبة الزمنية.

لم ينس الروائي موضوع القومية والشعور القومي لدى الفرد الكوردي لأن هذه القضية بحد ذاتها نوع اخر من الصراع بين اثبات وفرض القومية والاعتراف بها وبين الحكومات المتعاقبة في تلك الفترة وظلمهم للشعب الكوردي من خلال استخدام سلطة الاغوات.

ليستا ژينه ران:

1- قوتانا پيروز:

- سورهتا "الحاقه" نايهتا "7".

2- ژيدمرين زمانن كوردی:

1- محمد امين دؤسكى، فهههنگا سپيريز (عربي - كوردی)، دهزههه سپيريز، چاپخانا حاجى هاشم- ههولير، 2008.

2- نافع ئاكرهه، بوهزين (رومان)، بهشى ئيكنى، چاپا ئيكنى، له نيلاوكراوهكانى ئەمبنداربتى گشتى روشنبيرى ولاوان، به غدا، 1989.

3- ئيحسان محمد ئەلهسهه، ئينسايلكويديا كومهلهناسى، وهركيزان: دانا مهلا ههسهه، چاپى يهكهه، دهزگاي چاپ و بهخشينى سهردهه، سلتيانى، 2012.

3- ژيدمرين زمانن عهههه (پهرتوك):

1- ابراهيم أنيس وعبدالخليم منتصر وآخرون، معجم الوسيط، المجمع اللغوي، الطبعة الرابعة، مكتبة الشروق الدولية، مصر، 2004.

- 1- زیات فیصل ومخطار ديدوش محمد، نظرية الصراع الاجتماعي من منطق كارل ماركس الى منطق رالف داهرنديوف، مجلة دراسات في علوم الانسان والمنتجع، جامعة جيجل، الجزائر، العدد(1)، مجلد (2)، مارس 2019.
- 2- زياد يوسف المعشر، الصراع التنظيمي - دراسة تطبيقية لاتجاهات المروؤسين نحو اساليب ادارة الصراع، المجلة الاردنية، المجلد الاول، العدد (2)، 2005.
- 3- سامية ادريس، صورة الصراع في رواية "ص" لزياب بوكفة -قراءة في المضمون-، مجلة الخطاب، المجلد (13)، العدد (1)، د.ت.